

УДК: 321.01.6/.7(100)

Б.В. Зажигаєв

кандидат політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики, проректор Київського міжнародного університету (Київ, Україна)

МІЖ ДЕМОКРАТІЄЮ І ТОТАЛІТАРИЗМОМ? (ВИТОКИ, ПЕРІОДИ І ФАЗИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У СВІТОВІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЇ)

Автор аналізує передумови формування політичних режимів у різних країнах. Використовуючи широку історичну базу, досягнення філософії, геополітики, соціології та психології, автор визначає витоки, періоди і фази формування політичних режимів.

У статті доведено, що демократія, як форма правління не може бути заснована на непідготовленому ґрунті. Вона базується на певному генетично успадкованому менталітеті, сформованому в процесі тривалого, усвідомленого, історичного періоду розвитку. На думку автора, визначальною відмінністю між демократією і тоталітаризмом є дистанція між способом життя людини і тварини, яка залежить від сприйняття почуття страху. Автор доходить висновку, що демократія заснована на консолідованій здатності еліт і суспільства виживати за рахунок концентрації сумарного інтелекту, придушення агресії правовим способом. В основі тоталітарних форм правління – свавілля, засноване на страху дикої тварини – мімікрії, яка формує специфічний менталітет.

Демократія і тоталітаризм – два антагоністичні шляхи людства. Вони перебувають у діалектичній єдності і боротьбі між генетичною тягою до дикості і необхідністю її подолання як єдиної можливості вижити в нових геофізичних умовах. Вони і в глобальному світі визначають сутність взаємин між державами й етносами.

Ключові слова: демократія, тоталітаризм, форма правління, мімікрія, менталітет, глобалізація, етнос.

У сучасному глобальному світі було б наївно покладатися на еволюційний шлях розвитку людської цивілізації в дусі марксизму або в контексті теорії еволюції Чарльза Дарвіна. Від чого ж залежить формування алгоритму і чи може на його формування вплинути сформована політична еліта чи еволюція громадянського суспільства? На мою думку, фатальним недоліком, так і несформованої після розпаду СРСР політологічної школи в країнах СНД, є вкорінення методології радянських суспільних наук, заснованих на сформованих у той період принципах, головним з яких залишається принцип партійності. Він і визначає її сутність і характер як індоктринаційну аксіому, тим самим переводячи її в розряд інструменту для нав'язування політики, яка проводиться правлячим режимом, і переводячи саму політичну науку з розряду науки на фарс або інструмент пропаганди панівної ідеології.

Демократія не є природним способом життя для людей. Водночас суспільство як соціальне явище суперечить природному стану людини. У природі визначальним, як звичайно, був принцип, відповідно до якого виживає найсильніший. Разом з тим, зміна природних умов у процесі планетарної природної еволюції пов'язана з зміною самих умов біологічного існування (*зміни клімату, рельєфу та інших геофізичних факторів*), що зумовило зміни і встановило баланс між тяжінням людини до природного стану, яке за нових природних умов не є сприятливим середовищем для виживання людини, з одного боку, а з другого – зумовило напрям способу життя людей у нових, уже неприродних для людини, соціальних умовах, тільки завдяки яким вона може вижити за нових умов планетарної еволюції. Залежно від стану і ступеня впливу зовнішніх чинників і формується єдиноможлива форма виживання – суспільство. Ставити розвиток суспільних відносин у залежність від ідеологічних течій і парадигм, релігійних навчань і догматів, а також бажання і «благих намірів, прозрінь

або усвідомлення своєї історичної місії» політичних еліт, на мою думку, наївно.

Є багато теорій, які обґрунтовують укорінення демократичної форми правління: від неминучості марксизму-ленінізму і відмирання держави [12, с. 278] і геніального філософського оптимізму Гегеля до наївної утопічної ейфорії «кінця історії» Френсіса Фукуями [25, с. 134].

Розвиток політичних наук породжує нові гіпотези й теорії трактування демократії. Ларрі Даймонд – один з співредакторів авторитетного в наукових колах «Journal of Democracy», старший дослідник Гуверівського інституту – у праці «Чи пройшла «третя хвиля» демократизації?» аналізує і ставить перед політологічним науковим співтовариством основоположну проблему концептуалізації самого поняття «демократія».

«Для того щоб простежити, як протікає процес розвитку демократії, і зрозуміти його причини і наслідки, необхідний високий рівень концептуальної виразності щодо змісту терміна «демократія». На жаль, замість цього в теоретичній і емпіричній літературі з демократії (*а обсяг її швидко збільшується*) панують настільки значні концептуальні плутанина і безлад, що Д. Колльер і Ст. Левицькі змогли виявити понад 550 «підвидів» демократії (*Collier D., Levitsky S. Democracy «With Adjectives» Conceptual Innovation in Comparative Research (Unpubl ms). – Berkeley, 1996*). Деякі з подібних умовних «підвидів» просто вказують на особливі інституційні риси, або типи, повної демократії, але багато позначають «урізані» форми демократії, які частково накладаються одна на одну найрізноманітнішим способом. На щастя, нині (*на відміну, наприклад, від 1960-х і 1970-х років*) більшість дослідників бачать у демократії систему політичної влади і не зумовлюють її наявністю яких би то не було соціальних чи економічних характеристик. У чому вони досі розходяться фундаментально (*хоча не завжди відкрито*), так це в питанні про діапазон і масштаби політичних атрибутів демократії» [7, с. 10–25].

На мою думку, формування демократичної або тоталітарної (*авторитарної*) форми правління – складний еволюційний процес у боротьбі людства за своє фізичне виживання.

Він не є абсолютно усвідомленою і методологічно спрогнозованою аксіомою. Ним неможливо керувати в повному обсязі, а можна лише завдяки сформованим глобальним геофізичним обставинам коригувати, виходячи із здібностей еліт, які генеруються громадянським суспільством через об'єктивно сформовані обставини під впливом різних чинників. Ці чинники перебувають у діалектичній єдності і взаємозв'язку. Їх єдність і взаємозв'язок обумовлені єдиною метою всього живого на планеті – прагненням вижити за будь-яких умов. У людини, як і в усіх інших біологічних видів, це прагнення обумовлене на генетичному рівні, а виключення які зустрічаються є рецидиви – аномалії.

Встановлення демократії або тоталітаризму перебуває в контексті наукових пошуків геніального класика німецької філософії Ф. В. Й. Шеллінга, який схарактеризував процес життя, як боротьбу двох начал – з'єднання і роз'єднання. «Природа зберігає роз'єднання елементів, боротьба яких є життя, а з'єднання – смерть?» [27, с. 126]. Демократія і тоталітаризм – два начала, що роз'єднують людей, без чого життя не може тривати. Отже, ці форми громадської організації існували й існуватимуть завжди в діалектичній єдності і боротьбі, поки існує процес життя на планеті. «Бо там, де немає боротьби, немає і життя» [28, с. 144].

Не структури й актори формують політичні режими, а умови вирішальне впливають на формування структур і висунення акторів певних типів і видів. Разом з перерахованими чинниками необхідно виділити і такий тип, формування суспільної свідомості і його вектор спрямованості. Його можна визначити як ментальність. *(Відповідно до поняття уведеного Л. Леві-Брюлем, Л. Февром, М. Блоком і деякими ін, у первинному контексті ментальність означала наявність спільних ознак у представників того чи іншого суспільства, трактувалася насамперед як національно-етнічна і соціокультурна спільність людей, якогось певного спільного «розумового інструментарію», свого роду «психологічного оснащення», яке дає їм змогу по-своєму сприймати й усвідомлювати власне природне і соціальне довкілля, а також самих себе.)* [18, с. 174–176].

На мою думку, чинники, які безпосередньо впливають на формування демократичної або тоталітарної форми правління, слід поділити на три групи. Кожен чинник формувалася в певний історичний період. Вони асиметричні, як у часі, так і в геофізичному просторі на планеті. Незважаючи на те, що чинники – явище постійне, їх активність у різні періоди нерівномірна.

Перша група – глобальні чинники, пов’язані зі змінами всесвіту. Це чинники впливу космосу на планету в цілому або вплив окремих космічних явищ на глобальні або локальні зміни умов для існування людини, як на планеті в цілому, так і в окремих регіонах планети.

Це найтриваліший період існування людини на Землі як біологічного виду, рівного в природніх правах, серед рівних інших тварин, які населяли колись та існують на Землі нині. Я б назвав цей період мімікрічним. Свідомість людини майже не відрізняється від свідомості тварин, а на думку Чарльза Дарвіна – свідомість дикої людини міститься навіть нижче рівня багатьох тварин, таких, як собака, мавпа або лев. Як писав Лев Гумільов: «Мімікрія тварин – це спроба обдурити хижака або здобич. Але як хижаки, так і їхні жертви мають право рятувати своє життя, або від голоду, або від поїдання, так що мімікрія виправдана закономірностями біосфери, що є поза добром і злом» [6, с. 560].

Уся мотивація поведінки всіх біологічних істот (*рівних серед рівних*) передбачає єдину мету і зводиться до збереження власного життя.

Ці процеси не підвладні дії людини, але є визначальними для існування форм біологічного життя, серед інших і людини. Разом з тим, ця група чинників впливає на формування підсвідомості людей. У цьому контексті варто зазначити, що під впливом цих чинників формувались усі світові релігії, які існують нині і які існували раніше.

О. Конт писав, що з першою групою чинників безпосередньо пов’язаний найширший різко виражений фазис, що є, власне, фетишизмом, який переважно полягає в тому, що всім зовнішнім тілам приписується життя, істотно аналогічне нашому, але майже завжди енергійніше, унаслідок їх звичайно,

сильнішої дії. Поклоніння небесним світилам характеризує піднесеніший щабель цієї першої теологічної стадії, яка на початку ледь відрізняється від розумового стану, на якому зупиняються вищі породи тварин [10, с. 3–7].

Це найтриваліша стадія еволюції людини в часі, що зробила найбільший вплив на формування суспільства. Е. Дюркгейм вважав: «Усякому колективному почуттю притаманна потреба втілитися в особи, формули або матеріальні об'єкти. ...Вони сприяють зближенню людей. Лише випускаючи один і той же вигук, вимовляючи одне й те ж слово, роблячи один і той же жест з приводу одного й того ж предмета, люди відчують свою єдність і «реалізують її» [8, с. 72].

Саме глобальні чинники стали точкою відліку для формування свідомості людини, як об'єктивно існуюче, але безсуб'єктно сформоване. Цією точкою відліку Е. Дюркгейм вважав тотем – це символ певного суспільства, клану, прапор суспільної групи, це знак, який відрізняє один клан від іншого. Будучи одночасно і символом бога («тотемічного початку») і символом суспільства, він стає позначенням («фігурою») цієї квазібожественності [8, с. 67].

Поклоніння небу, небесним світилам стало основою тотемного початку. Дюркгейм визначав релігію, як систему знаків, символічне вираження глибокого соціального змісту. «Соціальне життя в усіх своїх аспектах і в усі моменти своєї історії можливе тільки завдяки великому символізму» [8, с. 67]. Символізація властива будь-якому суспільству, від найпримітивніших форм до сучасних цивілізацій XXI століття.

Символи фіксують ступінь розвитку суспільства, ступінь і рівень розвитку знань, моральні норми, права і т.д. «Майже всюди, де є тотем, існує закон, що члени одного й того ж тотема... не можуть вступати між собою в шлюб. Як би там не було з'єднання тотемізму й екзогамії існує і виявляється дуже міцними» [24, с. 23]. Тотемічний початок можна визначити як притчу формування свідомості і примітивних форм суспільного правління. Він являє собою соціальну характеристику, особливий тип соціальної дії. Символічне – це особлива нестійка, конфліктна, ще не сформована стадія знакової діяльності, де

зверненням ще не поставлені перепони типу влади, цензури, принципу реальності: «У первісних суспільствах немає протяжності «речей», у них ще не «випало в осад» визначення, а тому в них і немає жодної підстави або істинного сенсу» [13, с. 180]. Протяжність цього періоду в часі показує історичний період існування людини у тваринному стані, його близькість до тваринного стану, психологічну дистанцію між людиною і тваринами, а також між різними расами і навіть етносами, будучи визначальним чинником у поведінці.

Вплив першої групи глобальних чинників незмінний, вони завжди актуальні. Змінним є лише їх сприйняття людьми в процесі еволюції свідомості, яка може мати діаметрально протилежні вектори. Спочатку девізом для первісного мислення могла служити знаменита формула Юма: «Будь-яка причина може викликати будь-які наслідки». Немає такого перетворення, немає такої дивної і неймовірної дії на відстані, яка здавалася б безглуздою для цього мислення [11, с. 363].

Друга група чинників пов'язана безпосередньо із зміною внутрішніх природних умов для виживання людини. У цьому контексті російський культурний антрополог і експерт у галузі психології масової поведінки Аюп Назаретян пише: «Позбавлені природних гарантій існування, творці галькових знарядь олдоя – найпершої викопної культури – змогли вижити й утвердитись у цьому світі завдяки надінстинктивним механізмам регуляції поведінки [16, с. 113–114].

Це точка відліку неприродної поведінки людини. Гальмом внутрішньовидової агресії і, разом з тим, імпульсом турботи про нежиттєздатних родичів став невротичний страх мерців, і цей зсув у психіці гомінідів, який уже сам собою передбачає небувалий розвиток мислення й уяви, поклав початок формуванню духовної іпостасі соціального буття».

Ця група природних чинників стала точкою відліку, що поклала край природному стану людини, як тварини і початком її соціального життя. Спираючись на результати польових спостережень, проведених ще в ХІХ столітті, Ч. Дарвін і Г. Спенсер дійшли висновку, що механізм внутрішньогрупової

солідарності заснований на перенесенні агресії на зовнішній світ

Цю фазу і відповідний їй асиметричний період я б назвав періодом формування етносів. Він безпосередньо пов'язаний з боротьбою за розподіл вільних територій або із завоюванням територій займаних іншими етносами.

До цієї групи чинників належать геофізичні та фізико-біологічні процеси менш залежні від космосу, які визначають вектор еволюції суспільства, як таку можливість існування, як біологічної форми. Цей вектор визначає саму можливість існування усвідомлення людиною як виду здатність її пристосуватися до даного середовища, виходячи з її форми і змісту. Ці чинники можуть бути залежні або незалежні від свідомості людини. Вони можуть мати фатальне значення для існування людини як виду або за сприятливого збігу обставин, у часі і просторі, ставати визначальними для формування способу виживання людини залежно від відповідності умов середовища, як природних для життя біологічного виду або менш природних, коли людина змушена пристосовуватися до змінного середовища проживання.

Початком цього періоду, спираючись на дослідження Акопа Назаретяна, можна вважати таке явище, як «ненависть первісної людини до «чужих», компенсована симпатією до «своїх», що підтверджується численними даними. Цей феномен і був визначений як культурне псевдовидоутворення (Eibl – Eibesfeldt 1982), засноване на зоопсихологічних передумовах. Представники сусіднього племені сприймаються як істоти іншого виду, і висувалася навіть гіпотеза про те, що люди палеоліту зовсім не воювали між собою, а просто полювали один на одного (*обговорення «мисливської гіпотези» див. [Cartmill, 1994]*).

Схоже, що механізм мисливської агресії дійсно відіграє важливу роль у відносинах між первісними племенами, але, звичайно, не вичерпує її. Як зазначав К. Лоренц (1994), (афективна) агресія виникає тоді, коли об'єкт викликає страх, а ставлення первісної людини до чужинця густо замішане на страху (Meuser, 1990). Тому ворожі установки супроводжуються

широкою емоційної палітрою – від мисливського азарту і торжества до амбівалентних почуттів страху і ненависті [16, с. 113–114].

Страх і ненависть до двійника забезпечували безкомпромісну конкуренцію за унікальну екологічну нішу впродовж понад півтора мільйонів років, від первинного виділення роду *Homo* з тваринного царства до неолітичної революції. За цей час з лиця Землі зникло безліч видів і підвидів. У підсумку між твариною і людиною залишилася глибока прірва, яка не має прецедентів на інших стадіях універсальної еволюції. Наприклад, ми можемо спостерігати перехідні форми між живою і неживою речовиною, між рослинними і тваринними організмами і т.д., тоді як усе різноманіття популяцій, опосередковуючи шлях «від мавпи до людини», представлене нині виключно викопними рештками [16, с. 113–114].

Відомий французький філософ і антрополог Люсьєн Леві-Брюль у роботі «Надприродне в первісному мисленні» пише: «...передасоціації, які укладені в колективних уявленнях первісного мислення, є не такі довільні, якими вони здаються».

Байдужі до того, що ми називаємо реальними й об'єктивними відносинами істот і предметів, вони висловлюють інші відносини, набагато важливіші для цього мислення, тобто містичні відносини причетності. Саме ці відносини і реалізуються передасоціаціями. Вони одні і викликають допитливість пралогічного мислення. Спробуйте їм вселити інші відносини, уявні чи реальні, між істотами і предметами: вони відвернуться від них, вони відкинуть їх як помилкові, незначні або смішні. Вони не приділять їм ніякої уваги. Вони мають свій містичний досвід, проти якого (*оскільки первісне мислення жваве*) досвід у власному розумінні слова безсилий. Отже, первісне мислення видається не відступаючим ні перед якою фізичною неможливістю не тільки тому, що взяте абстрактно і сама собою будь-яка асоціація між явищами настільки ж для нього прийнятна, як і інша, а тому переважно, як у первісному мисленні, наперед дані містичні передасоціації, підлеглі закону причетності.

Коли, однак, у якому-небудь суспільстві мислення еволюціонує разом з інститутами, коли передасоціації слабшають і перестають носити нав'язливий характер, то починають сприйматися. Не інші зв'язки між істотами і предметами, а уявлення набувають характеру загальних і абстрактних понять, а одночасно уточнюється як відчуття того, так і уявлення про те, що є фізично можливим або неможливим. Отже, з фізичної безглуздістю все відбувається так само, як і з логічної. Одні й ті ж причини роблять пралогічне мислення нечутливим до однієї і до іншої. Одні й ті ж зміни, одна й та ж еволюція звертають увагу свідомості на неможливість стверджувати одночасно два положення, що суперечать, і на неможливість вірити у взаємини, які не сумісні з досвідом.

Цей збіг не міг бути випадковим. І та, й інша неможливість дають себе відчувати лише при одній загальній умові: необхідно і достатньо, щоб колективні уявлення почали виявляти тенденцію до набуття концептуальної форми, тобто до перетворення в поняття» [11, с. 364].

Саме в цей період формується колективна свідомість, яка паралельно існує з особистою свідомістю кожного індивіда. Це явище докладно описано К.Г. Юнгом у праці «Минуле і сьогодні»: «Крім нашої безпосередньої свідомості, яка має повністю особистісну природу і яка повністю, як нам здається, є єдиною емпіричною даністю психіки (*навіть якщо ми приєднаємо як додаток особистісне несвідоме*), існує інша психологічна система, яка має колективну, універсальну і безособову природу, ідентичну в усіх індивідів. Це колективне несвідоме не розвивається індивідуально, але успадковується. Воно складається з передіснуючих форм, архетипів, які лише вторинним чином стають усвідомлюваними і які надають певну форму змісту психіки» [2, с. 72]. У даному випадку йдеться про формування менталітету, тобто узагальненого образно-метафоричного поняття, що позначає в широкому сенсі сукупність і специфічну форму організації, своєрідний склад різних психічних властивостей і якостей, особливостей і прояви. Він позначає оригінальність способу мислення, складу розуму або навіть умонастроїв соціальної групи, етносу. Це поняття

еволюціонує, причому може мати різний вектор і має генетичну спадковість. Саме воно формує загальні етнічні ознаки – архетип, який передається у спадок, зокрема і релігійна свідомість. Авторитетний голландський богослов, філософ та історик релігії П'єр Даніель Шантепі де ля Сосса (*Chantepie de la Saussaye, P.D.*), говорячи про методологічний поділ релігій, спирається на геніальне з'ясування питання Гегелем, яке і донині панує в дослідженнях: «Воно повинно бути прийнято не тільки в суб'єктивному значенні, але й в об'єктивному значенні природи духу». Воно містить у собі «основні визначення, які є суттю моменту розвитку поняття і, разом з тим, моменту конкретного розвитку». У цих словах висловлюється подвійна думка: поперше, те, що цей поділ дає нам розчленування самого поняття, вказуючи на витoki релігії в її єдності і в її багатобічності. Але водночас відділи цього поділу являють собою шаблі підчас розвитку: у релігії відбувається процес переходу від нижчого стану до вищого, що має аналогію у відмінності віків, з якими його часто і порівнювали» [9, с. 17]. Поява релігій базується на специфічно оформлених мотивувальних силах, які відповідають рівню свідомості і передбачають конкретні цілі підчас еволюції і в сутності своїй є емпіричними.

Карл Густав Юнг пише: «...і все ж інстинкти є безособовими, які універсально зустрічаються спадковими чинниками, що мають динамічно-мотивувальний характер і вони часто віддалені від свідомості... Більше того, інстинкти за своєю природою не є розпливчастими і невизначеними – це специфічно оформлені мотивувальні сили, які задовго до свідомості переслідували внутрішні властиві їм цілі і продовжують це робити, незважаючи на будь-який пізніше досягнутий рівень свідомості. ...Архетипи – суть несвідомих образів самих інстинктів. Вони є зразками інстинктивної поведінки» [9, с. 73]. За Юнгом, колективне несвідоме є поняттям «емпіричним» (від др. – грец. *ἐμπειρία* – досвід) [9, с. 73]. Архетипи – це як би мовити приховані в глибині фундаменту свідомої душі чи її коріння, опущені не просто в землю, у вузькому сенсі цього слова, у світ у цілому. Архетипи являють собою системи установок, які є одночасно й образами, й емоціями. Вони

передаються у спадок разом зі структурою мозку, крім того, вони є психічним аспектом. З одного боку, вони формують надзвичайно сильне інстинктивне упередження, а з другого – є найдієвішею підмогою у процесі інстинктивного пристосування. По суті, вони являють собою хтонічну частину душі, тобто ту її частину, через яку душа пов'язана з природою, або принаймні, у якій зв'язок душі із землею і світом найпомітніший» [9, с. 73].

Вищесказане дає нам підстави дійти висновку, що розвиток етносу залежить від зовнішніх чинників, які обумовлюють здатність для виживання людей. Від зародження етнічних відносин до формування держави, тип яких так залежить від умов проживання, які впродовж часу безпосередньо формують моральні властивості та якості етносу, а надалі і тип держави, і є визначальними у формуванні і форми правління.

«У душі ніщо не є мертвим реліктом, усе жваве, і наш верхній поверх – свідомість – перебуває під постійним впливом живого та діючого фундаменту. Вона, як і вся будівля, на ньому тримається» [9, с. 73].

Російський мислитель, почесний академік Імператорської Академії наук Володимир Сергійович Соловйов писав у цьому контексті: «Дохристиянська історія дала нам два типи держави: східну, засновану на рабстві, і західну (*греко-римську*), обумовлену надрабством постійною боротьбою самих панів. На Сході держава означала тільки панування (***так і російською: господарь, государ, держава***) (*Авт. – Самодержавство, самодержець*). Це панування було або патріархальним, або ґрунтувалося на завоюванні. В обох випадках влада государя і підпорядкування підданих були безмежними і безумовними: ні діти з батьком, ні військовополонені з переможцем не можуть сперечатися про права, для них безумовна покора обов'язкова. Родовий початок і факти завоювання мали силу і на Заході, але тут до них приєднувалася як головний утворювальний чинник постійна внутрішня боротьба політичних сил. На Сході внаслідок душевного складу народів політична боротьба могла бути тільки випадковим явищем. Квістист і фаталіст за натурою і переконанням, що цікавиться переважно, вічним і незмінним боком існуючого, східна людина не здатна наполягати на своїх

правах і наполегливо боротися за свої приватні інтереси. *Хто сильніший, той і правий, протистояти сильному – це безумство*. Володарі сходу можуть змагатись і боротись один з одним, але ця боротьба нетривала і не змінює стану справ. Перша ознака переваги сили вирішує спір, і піддані підпорядковуються найсильнішій стороні, вбачаючи в ній знаряддя долі або вищої волі. Звідси часта зміна деспотій при незмінності самого деспотизму» [23, с. 373].

Головна відмінність Заходу від Сходу – це наявність тривалої осмисленої історії, яка формує досвід – історичну пам'ять – архетип.

Захід і Схід два протилежні полюси обумовлені геополітичними чинниками, тобто рельєфом і розмірами території, наявністю харчових ресурсів, які обумовлюють життєвий уклад, мораль, а внаслідок – і політику. Вони, зрештою, є визначальним чинником, який обумовлює виживання конкретного соціуму, причому, на всіх етапах еволюції. Від цих чинників залежить, наскільки і в який період є потреба (і здатність) у людей відійти від тваринного стану і перейти до неприродного стану, який є єдиною можливістю вижити.

Група цих чинників лягла в основу тези геополітичної переваги західної цивілізації над народами Євразії, «дисконтинуального поясу» і над народами інших континентів. Ця перевага зумовлена кліматом, який надає вирішальне значення.

На думку Дарвіна, «у диких народів симпатичні почуття обмежуються одним і тим же тісним суспільством» [26, с. 375]. Соловйов вважав, що в «культурних народів більшість людей ...індивідуально-моральне почуття може переступати – і дійсно переступає – не тільки ці тісні, але й інші емпіричні межі». Саме здатність піднятися над особистими, клановими, родинними чи індивідуальними інтересами є основною ознакою відходу від тваринного стану.

По суті, держава являє собою устої (*status*) людства проти зовнішніх стихійних сил, що діють на нього і в ньому. Для такого стану необхідне об'єднання, а об'єднання передбачає підпорядкування. Тому держава, висловлюючи людську

самостійність загалом, разом з тим, вимагає суворого підпорядкування собі приватних сил. Так завжди було й буде, вся різниця тільки у властивості й образі цього підпорядкування.

Як писав В.С. Соловйов, тваринний стан людей важко подолати, крім того, він реверсивний через свою природність. «Духовний початок людини, яким вона виділяється з матеріальної природи, або ще не розкрився, або вже втрачений, що ця людина або ця група людей ще не піднеслась актуально над тваринним станом або знову до нього повернулася. Але ця спадкова або набута скотоподібність тих чи інших людей може скасувати або послабити значення моральної людської гідності, яка виразно виступає у величезній більшості людей у почутті сорому, – почутті абсолютно невідомому жодній тварині?» [23, с. 373].

Д. Мейніг у 1956 році в роботі «Heartland і Rimland в євразійській історії» спеціально звертає увагу, що «геополітичні критерії повинні насамперед враховувати функціональну орієнтацію населення і держави, а не тільки суто географічне становлення території до Суші й Моря» [1, с. 553–569].

Аналізуючи умови формування менталітету слов'янських народів, варто зазначити нетривалість культурного періоду історії, що є фундаментом на якому ґрунтується загалом азіатський менталітет, який упродовж усієї історії визначав і визначає розвиток цих народів як аутсайдерів світової цивілізації.

Гелфорд Джон Маккіндер так обґрунтовує хронічне відставання східно-слов'янських народів від європейців: «Росія і Польща виникли на лісових прогалинах. Разом з тим, сюди, починаючи від V до XVI століття через степи з віддалених і невідомих куточків Азії прямувала у ворота, утворені Уральськими горами і Каспійським морем, безперервна низка номадів, туранців, гунів, аварів, болгар, мадьяр, хозар, печенігів, куман, монгол, калмиків. Під час правління Аттіли гуни утвердились у центрі пушти, на найвіддаленіших «придунайських» острівцях степу, і звідти наносили удари на північ, захід і південь по осілому населенню Європи. Більша частина сучасної історії може бути написана як коментарі до

змін, прямо або побічно являв собою наслідки тих набігів. Цілком можливо, що саме тоді англійці і сакси були вимушені перетнути море й заснувати на Британських островах Англію. Уперше франки, готи і жителі римських провінцій змушені були стати пліч-о-пліч на полі битви поблизу Шалона, маючи перед собою спільну мету боротьби з азіатами; так вони мимоволі формували сучасну Францію. Унаслідок результату руйнування Аквілеї і Падуги була заснована Венеція; і навіть папство зобов'язане своїм величезним престижем успішному посередництву папи Лева на зустрічі з Аттілою в Мілані. Такий був наслідок, вироблений ордою безжалісних вершників, і які ні над чим таким не замислюємося, що заповнили неконтрольовані рівнини, – це був удар, безперешкодно нанесений азіатським молотом по незайнятому простору. Загунами пішли авари. Саме в боротьбі з ними була заснована Австрія, а внаслідок походів Карла Великого був укріплений Відень. Потім прийшли мадяри і своїми безперервними набігами зі степових таборів, розташованих на території Угорщини, ще більше збільшили значення австрійського аванпосту, переносючи таким чином фокус з Німеччини на схід, до кордону цього королівства. Болгари стали правлячою кастою на землях на південь від Дунаю, залишивши своє ім'я на мапі світу, хоча мова їх розчинилася у мові їх слов'янських підданих. Імовірно, найтривалішим і найефективнішим у російських степах було розселення хозар – сучасників великого руху сарацинів: арабські географи знали Каспій, або Хазарське море. Але врешті-решт з Монголії прибули нові орди, і впродовж двохсот років російські землі, розташовані в лісах на північ від зазначених територій, платили данину монгольським ханам, або «Степу», і, отже, розвиток Росії було затримано і деформовано саме тоді, коли інша Європа швидко крокувала вперед» [15, с. 164].

Х. Маккіндер вважає, «що єдина історія, на яку слід вважати, є історія середземноморської та європейської рас.

Як викликає неприйняття персона, що виконує важливу суспільну функцію, об'єднуючи своїх ворогів, так само завдяки тиску зовнішніх варварів Європа змогла створити свою цивілізацію. Ось чому я прошу вас поглянути на Європу та

європейську історію як на явище, залежне щодо Азії та її історії, бо європейська цивілізація є значною мірою *наслідок вікової боротьби проти азійських вторгнень*» [15, с. 163].

Російський вчений Лев Гумельов в роботі «Етногенез та біосфера Землі», ґрунтуючись на широкій науковій базі, писав: «У теплий і сухий субореальний період у Південному Сибіру розвилися палеометалеві культури [20, с. 53]. Вони розвивалися на межі тайги і степу в доісторичний період, але наступ холодного періоду і просування лісу на південь підірвав їхні економічні можливості, і культура їх почала занепадати. Зате для мешканців монгольського степу зволоження і поява лісових острівців стало благом, і степова держава, як скотарська, так і мисливська, у середині першого тисячоліття н. е. вступає в період розквіту [20, с. 118]. Але в другому тисячолітті н.е. це зволоження в південних районах Центральної Азії припинилося. Степи зсохли, джерела зникли, річки перетворились у сухі річища, а річкові піски відклалися на їхньому дні, стали надбанням вітру і перетворилися на бархани. ...При тривалих засухах площа гірських лісів скорочується так само, як і площа степів, але розростаються кам'янисті пустелі, де життя зникає. Тоді скорочується населення і зникає могутність кочових держав. Саме це явище можна спостерігати, простеживши історію хуннів. У IV–I ст. до н.е. хунни мешкали на схилах Іньшаня і дуже цінували цей район, бо «...ці гори покриті лісом і травою, рясніють життям і звіром» [4, с. 94]. Так описує цю область географ I ст. Втративши Іньшань, хунни плакали, проходячи повз нього. У XX ст. Іньшань уже змінився: «Місцевість ця загалом рівнинна, пустельна, зустрічаються пагорби й ущелини; на півночі велику площу займають піски, які розвіваються. Північна частина плато являє собою кам'янисту пустелю, серед якої зустрічаються невисокі гірські хребти, позбавлені трав'янистого покриву». Таку ж відмінність ми знаходимо в описах Хесі – степу між Алашань і Наньшанем. [5, с. 37–38].

Висновки про азійський менталітет слов'ян зробив і російський учений геополітик П.М. Савицький: «Без татарщини не було б Росії», – ця теза зі статті Савицького «Степ і осілість» була ключовою формулою євразійства. ...Росія спадкоємиця

Великих Ханів, продовжувачка справи Чингіза і Тимура, об'єднальниця Азії. (...) У ній поєднуються одночасно історична «осіла» і «стєпова» стихія» [22, с. 341–356].

«Соціально-політичне середовище і її територія «повинні злитися для нас у єдине ціле, у географічний індивідуум або ландшафт».

Це і є сутність «місторозвитку», у якому об'єктивне й суб'єктивне зливаються в нерозривну єдність, у щось ціле. Це концептуальний синтез. У тому ж тексті Савицький продовжує: «Необхідний синтез. Необхідне вміння відразу дивитися на соціально-історичне середовище і на зайняту нею територію».

«Росія-Євразія є «місцерозвиток», «єдине ціле», «географічний індивідуум», одночасно географічний, етнічний, господарський, історичний і т.д., і т.п., «ландшафт» [20, с. 219–232].

Третя група чинників і період – глобальний, Вони обумовлені закінченням поділу територій Землі між державами і чинниками, що зумовили сам процес глобалізації: розвиток засобів комунікації та транспорту.

Він характеризується відсутністю вільних територій. Разом з тим, процес етногенезу триває. Його особливістю є формування поліетнічних держав. У ХХІ столітті всі міцні держави є поліетнічними: США, Російська Федерація, активно цей процес проходить в усіх країнах ЄС. Він повною мірою стосується всіх демократичних держав, а як природний процес в умовах глобалізації, як ерозія, і всіх тоталітарних і авторитарних країн.

Це період закінчення етнічного панування держав-націй, зниження ролі релігій і політичних ідеологій. У процесі еволюції світ стає прагматичнішим, у якому егоїстичні інтереси раціоналізму превалюють, руйнуючи соціальні начала, які засновані на символічних уявленнях служіння суспільним інтересам. Раціональність вихолощує з суспільної свідомості такі поняття, як честь, гідність, милосердя і співчуття до близьких. Вони замінюються розрахунком і вигодою, перетворюючи предмет самих відносин на засіб платежу. Це найхарактерніше для розбещених пострадянських держав, десуперечність у владі між приватною вигодою псевдоеліти і суспільними інтересами і

цінностями вступили в антагоністичні суперечності. Артур Шопенгауер вважав: «Якщо особистість обдарована поганими властивостями, то для неї будь-які насолоди – усе одно, що дорогоцінні вина для отруєного гіркотою рота. ...Вплив усього іншого може бути усунуто і паралізовано; вплив особистості – ніколи. Саме тому заздрість до особистих переваг найнепримириміша і найретельніше ховається» [29, с. 901–902].

У цьому контексті цікаві висновки французького соціолога, культуролога, філософа-постмодерніста Жана Бодрійя, який вважав, що «символічне являє собою те, що протистойть владарюванню капіталу. Бодрійяр вважав, що символічне існує там, де немає приватного егоїстичного інтересу, де накопичення знань, багатств нічого не варте, де вчинки людини протистоять розрахунку і вигоді раціональності. «Символічне – там, де має значення невинуватена жертва, де сенс вчинку не завжди раціонально осмислений» [3, с. 99].

У цивілізованих (неприродних для людини) суспільствах із «хорошими» формами правління природний для людини егоїзм компенсується (*пригнічується*) правом, заснованим на менталітеті, сформованому протягом усвідомленої історії протистояння дикості примітивних кочових народів. У його основі тривалий період політичної конкуренції всередині етносу, що сприяє інваріантному пошуку шляхів виживання. Це виживання стало можливим тільки завдяки випереджальним темпам наукового, технічного і насамперед гуманітарного розвитку (*перевазі*), заснованого, у свою чергу, на ліберальних цінностях, які сформували властивий Заходу менталітет. Цей менталітет притаманний обом класам, як правлячому – еліті, так і керованому – розвиненому громадянському суспільству. (*Вище мною наведена наукова аргументація*).

Інший полюс – примітивні країни, країни-аутсайтери з «поганими» формами правління прагнуть зберегтись у глобальному світі. Тут так само гинуть символічні відносини. Відносини між правлячим і керованим класами перетворюються на корисливо-односторонні і використовуються владою винятково у власних цілях. Ці відносини виключають

інтелектуальний обмін у суспільстві, що веде до деградації і руху суспільства в примітивну (тваринну) стадію. На думку Ж. Бодрійяра, коли вільна «циркуляція» знаків закупорюється, то утворюються «тромби», згустки влади, виникають феномени накопичення та цінності. У цей момент «символічне ставлення гине»; його механізми корисливо-однобічно використовуються владою, соціальними інстанціями, своїми дарами воно блокує можливість відповідного дару, включаючи найвищий дар – дарування життя: «[...] влада, всупереч існуючим уявленням, – це зовсім не влада зраджувати смерті, а якраз навпаки – влада залишати життя рабу, який не має права його віддати» [3, с. 101–102].

В основі менталітету цього полюса перенесення агресії всередину власного етносу (за Ч. Дарвіном і Г. Спенсером, але вже як відродження генетичної пам'яті), зневага і ненависть до співгромадян (одноплемінників), паразитування, аргументоване примітивно корисливо-однобічною, але за суттю «мімікрією», фундамент якої «шлях диких тварин».

У сучасному світі це розпад системи правління, економічний занепад і навіть фізичне вимирання слов'янських народів, що спостерігається в Україні, Росії і Білорусії впродовж понад 20 років. З часом цей процес буде тільки поглиблюватися. Арнольд Тойнбі вважав, що люди цього можуть навіть не розуміти, а можуть і розуміти. Так, коментуючи небажання України підписати угоду про Митний союз з Росією, Казахстаном і Білорусією, В. Путін сказав: «Але в чому наша проблема? У тому, що якщо рівень митного захисту ще більше буде знижений в Україні, то в Україну хлинуть досить хороші за якістю і дешеві за ціною європейські товари. І вони будуть з внутрішнього українського ринку видавлювати товари українського виробництва – куди? До нас. І ось це створює проблеми» [19]. Путін розуміє, що Росія залишатиметься аутсайдером в економіці і не зможе конкурувати не те що з ЄС, але навіть з Україною, чие виробництво є не більше, ніж «руїнами радянської економіки».

Ці процеси породжують нову ідеологію, визначену мною як цинізм. Вона визначає групову свідомість (в основі якої –

примітивний менталітет примітивного дикого суспільства) як еліти, так і суспільства (слаборозвиненого громадянського суспільства або його прообразу).

Як і в ліберальних демократій у примітивних сучасних суспільствах цинізм є стійким фундаментом, створеним на багатовіковому примітивному, але міцному менталітеті. У цьому контексті цікава думка Найсвятішого Патріарха Московського і всієї Русі Кирила: «А хто такі були слов'яни? Це варвари, люди, що говорять на незрозумілій мові, це люди другого сорту, це майже звірі» [17].

Ці два полюси, у значній мірі, визначають середовище для формування або в бік природного стану дикості, насильства, (*«шлях диких тварин»*, за Н. Макіавеллі), або в бік неприродного розвитку, тобто еволюції суспільних відносин зі знаком плюс. Цей вектор можна розглядати як демократичний розвиток (*«шлях закону»*, за Н. Макіавеллі) [14, с. 127–130]. Він спрямований на концентрацію і мобілізацію всіх людських, передусім інтелектуальних, ресурсів для виживання людства.

Ні еліта, ні суспільство, як писав Арнольд Тойнбі, в умовах розпаду не в змозі усвідомити, що відбувається. Принципи соціальної «мімікрії» переносяться в усі сфери, серед них й інтелектуальну, перетворюючи найважливіше – суспільні науки в інструмент індоктринації суспільства.

Комуністичний режим трансформувався в клептократію, а «науковий комунізм» перетворився на «науковий олігархізм», обійшовши транзитом політичні науки. У країнах СНД ми спостерігаємо пристосування досягнень політичної науки до політичних реалій, для забезпечення інтересів сформованого політичного режиму, що обумовлено формами правління, в основі яких – біополітика в широкому сенсі. Будь-яка людина, що не підтримує правлячий режим, витісняється з кожної сфери діяльності і позбавляється або обмежується її доступ до засобів існування, причому будь-якими, серед них і, як звичайно, неправовими (за допомогою різних форм насильства) способами і засобами. Це приватні держави, які є власністю кланів. Псевдоеліти, які формуються за індивідуально-моральним принципом і являють собою кримінальні кліки – найбільші мафії

в примітивному суспільстві, у яких не переступають індивідуальні, сімейні або кланові інтереси.

Уся політична діяльність у таких умовах є змаганням у вірнопідданстві, вихвалянні влади, обґрунтуванні її винятковості, безальтернативності, правоти і збереження персонального складу псевдоеліти. Мета цього змагання – отримання своєї частини при асиметричному розподілі суспільних матеріальних благ і почестей.

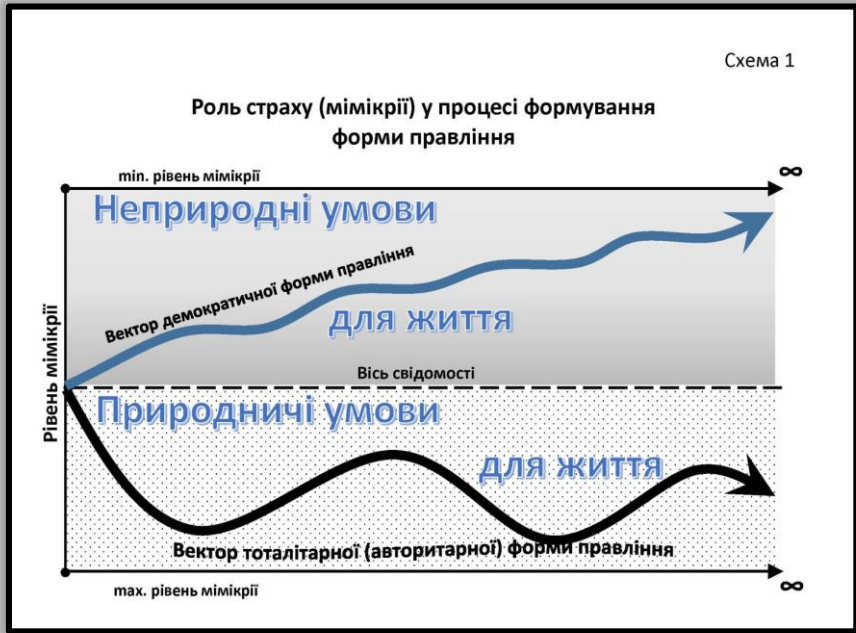
Форма правління є продуктом історичного розвитку кожної конкретної держави. Вона засновується на основі історичного досвіду етносів чи груп етносів, які сформувалися протягом тривалого історичного періоду.

Основоположним чинником є менталітет громадської групи або етносу, його близькість або відстань (*віддаленість за часом*) від природного стану (*тобто від тварини*). Саме цей чинник є показником у формуванні менталітету, так як взаємини людей, які вели осілий спосіб життя, і кочівників мають діаметрально протилежний вектор.

Ці два вектори: істина і брехня – мімікрія. Шлях Закону або насильства (*«диких тварин»*). Кожен з векторів, у свою чергу, формує шлях еволюції. Ліберальний шлях істини спрямований на концентрацію здібностей, свідомості та інтелекту, на забезпечення авангардного суспільного розвитку. Тоталітарна (авторитарна) форма правління примітивних народів – екстенсивний шлях, заснований на насильстві, який гальмує розвиток етносу чи держави. Тоталітарна форма виключає інтелектуальний розвиток етносу, чи нації вищий, ніж інтелектуальний рівень лідера (*вождя, царя, ватажка, «авторитета»*), тому характерною рисою при тоталітарній формі правління є віртуальне спрямування в майбутнє, нескінченна брехня на всіх рівнях і в роботі всіх інститутів. Це постійне прагнення до «модернізації», рівень якої обмежений інтелектуальним рівнем лідера і псевдоеліти. Саме поняття модернізація свідчить про аутсайдерські позиції держави.

Американський психолог, професор Каліфорнійського університету Пол Екман показує вплив брехні на формування форми правління в пострадянських країнах: «Десятиліттями

радянські люди навчалися тому, що для того, щоб чогось досягти, необхідно вслякко ухилитись і обходити правила. Росія (авт. – як і Україна) стала країною, у якій брехня і шахрайство перетворилися на норму, у якій усі знали про корумпованість системи і несправедливість законів – а для того, щоб вижити,

треба було перемогти систему. Якщо всі будуть вважати, що правила треба порушувати або обходити, то соціальні інститути не зможуть працювати» [30, с. 239–243].

У народів, що мають тривалий період історії та осілості, вектор спрямований від природного стану, не тільки в людей, а й у домашніх тварин. Тому почуття страху у формі «мімікрії» тяжіє до мінімального рівня (схема 1). Це стосується країн ліберальних демократій, де «у демократичній державі уряд успішно працює тільки тоді, коли більшість людей вірить, що їм говорять в основному правду, і в них є всі підстави очікувати чесності і справедливості.

Я сподіваюся, що ми ще не дійшли до такого стану. (*Авт. – В Європі*). Брехня державних діячів все ще є подією, яка викликає осуд, а не захоплення» [30, с. 239–243].

У примітивних народів (*кочівників і скотарів*) вектор коливається ближче до рівня збереження «мімікрії» і від нього залежить здатність до самозбереження (*виживання в природних умовах*) (*схема 1*). Це обумовлено формою ведення економіки, пов'язаною безпосередньо зі спілкуванням з тваринами, тобто залежність життя від чисельності тварин, від яких залежить людина, обрання форми спілкування, я б сказав – навіть «гуртожитку».

Страх виступає еквівалентом рівня мімікрії, яка в живій природі «це спроба обдурити хижака або здобич. Але як хижаки, так і їхні жертви мають право рятувати власне життя, або від голоду, або від поїдання, так що мімікрія виправдана закономірностями біосфери, які перебувають поза добром і злом» [6, с. 560].

Засвоєння історичного досвіду суспільством або етносом, що дозволяє пристосовуватися різними неприродними способами до змін біосфери і виживати в постійно мінливому соціальної середовищі, є визначальним чинником у формуванні форм правління.

Форма правління – це сконсолідований продукт усього суспільства або етносу. «Суть консолідації полягає в досягненні широкої і глибокої легітимації, такої, коли всі найважливіші політичні актори, як на елітному, так і на масовому рівні, впевнені, що для їхньої країни демократичний режим краще будь-якої іншої реальної альтернативи, яку вони можуть собі уявити» («*Journal of Democracy*», 1996, vol. 1, №3) [7, с. 10–15].

Форма правління не є наслідком доброї волі національних еліт чи інших суб'єктивних чинників внутрішньої політики. Форму правління неможливо нав'язати. Цей процес вимагає засвоєння етносом або нацією за певних геофізичних, політичних і зовнішньополітичних умов.

Форма правління обумовлена не бажанням, а консолідованою здатністю еліти та громадянського суспільства пристосовуватися до постійно мінливих геофізичних і

зовнішньополітичних умов для забезпечення виживання в умовах жорстокої всеосяжної природної конкуренції.

Нездатність означає сход етносу чи держави з історичної арени. Історія людства перенасичена подібними прикладами.

Література

1. Meinig D.W. «Heartland and Rimland in Eurasian History» in «West Politics Quarterly», IX, 1956 pp. – P. 553–569.
2. Аналитическая психология: Прошлое и настоящее / К.Г. Юнг, Э.Сэмюэлс, В. Одайник, Дж. Хаббэк; Сост. В. В. Зеленский, А. М. Руткевич. – М.: Мартис, 1995. – 320 с. – (Классики зарубежной психологии). – С. 72.
3. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Зенкин С.Н. (пер. с франц. и вступ. ст.). – М., 2000. – 389 с. – С. 101–102.
4. Вернадский В.И. Избр. соч.: В 6 тт. – Т. I : Изд-во АН СССР, 1954-1960. – С. 94.
5. Гумилев Л. Н. Открытие Хазарии. – М: Айрис-пресс, 2004. – 416 с.: ил. – (Библиотека истории и культуры). – С. 37–38.
6. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. – М.: Институт ДИ-ДИК, 1997. – 640 с.
7. Даймонд Л. Прошла ли «третья волна» демократизации? // Полис. Политические исследования : Научный и культурно-просветительский журнал. – 1999. – №1. – С. 10–25.
8. Дюркгейм Э. Социология. Её предмет, метод, предназначение / Пер. с фр., составление, послесловие и примечания А. Б. Гофмана. – М.: Канон, 1995. – 352 с.
9. Иллюстрированная история религий. В 2-х тт. / Под редакцией проф. Д.П. Шантепи де ля Соссей. Издание второе. М.: Спасо-Преображенский Валаамский монастырь, 1992. – Т. 1. – 414 с., (илл.).
10. Конт О. Дух позитивной философии. – СПб., 1910. – С. 3–7.
11. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении. – М.: Педагогика-Пресс, 1994. – 608 с. – (Серия: «Психология: Классические труды»).
12. Ленин В.И. Государство и революция. Избранные произведения: В 3 тт. – Т. 2. – М.: Полит. лит., 1970. – 826 с.

13. Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с.
14. Макиавелли Н. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. М. : Мысль. – 1997. – С. 127–130.
15. Маккиндер Х. Дж. Географическая ось истории Источник: Полис. – 1995. – № 4. – С. 163.
16. Назаретян А. П.. Антропология насилия и культура самоорганизации: Очерки по эволюционно- исторической психологии. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 256 с. (Синергетика в гуманитарных науках).
17. Патриарх Кирилл уподобил славян животным и людям второго сорта // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pravda-tv.ru/2010/12/02/5227._23.09.2013.
18. Политология: Энциклопедический словарь / Общ. ред. и сост. : Ю.И. Аверьянов. – М.: Изд-во Моск. коммерч. ун-та. 1993. – 431 с.
19. Путин В.В. Заседание международного дискуссионного клуба «Валдай». 2013 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kremlin.ru/transcripts/19243>. 25.09.2013.
20. Руденко С.И., Гумилев Л.Н. Археологические исследования П. К. Козлова в аспекте исторической географии // Изв. ВГО, 1966. – Вып 3. – С. 244.
21. Савицкий П.Н. «Географический обзор России-Евразии» в сборнике «Мир России – Евразия», 1926. – С. 219–232.
22. Савицкий П.Н. «Степь и Оседлость» в «На Путиях: Утверждение евразийцев». – Берлин, 1922. – С. 341–356.
23. Соловьев В.С. Чтения о богочеловечестве. Духовные основы жизни. Оправдание добра. – Мн. : Харвест,1999. – 912 с. – (Классическая философская мысль).
24. Фрейд З. Тотем и табу. – СПб.–М.: Олимп; ООО «Издательство АСТ-ЛТД», 1998: – 448 с.
25. Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии, 1990. – №3. – С. 134.
26. Цит. по: Соловьев В.С. Чтения о богочеловечестве. Духовные основы жизни. Оправдание добра. – Мн.: Харвест,1999. – 912 с. – (Классическая философская мысль).

27. Шеллинг Ф. В. Й. Сочинения: В 2 тт.: (Пер. с нем.) – Т. 1. / Сост., ред., авт. вступ. ст. А. В. Гулыга. – М.: Мысль, 1987. – 637[2] с, 1 л. портр. – (Филос. наследие).
28. Шеллинг Ф. В. Й. Сочинения: В 2 тт.: (Пер. с нем.). – Т. 2. / Сост., ред. А. В. Гулыга; Прим. М. И. Левиной и А. В. Михайлова. – М.: Мысль, 1989. – 636, [2] с. – (Филос. наследие).
29. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. Афоризмы и максимы. Новые афоризмы / Пер. с нем. Ю. Айхенвальд, Ф. Черниговец, Р. Кресин. – Мн.: Литература, 1998. – 1408 с. – (Классическая философская мысль).
30. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. – Питер; СПб; 2010. – 304 с.
31. Юнг К.Г. Проблемы души нашего времени. – М.: Прогресс-Универс, 1996. – 336 с. – (Серия: Библиотека зарубежной психологии).

The author analyzes the prerequisites for the formation of political regimes in different countries. Using a broad historical background, achievements in philosophy, geopolitics, sociology and psychology, the author identifies the sources, the periods and phases of the political regimes formation.

The author argues that democracy as a form of government cannot be established in the unprepared soil. It is based on a certain genetically inherited mentality that has been formed in the course of a long, deliberate, historical period of development. According to the author, the defining difference between democracy and totalitarianism is the distance between a lifestyle of a man and an animal that depends on the perception of fear. He concludes that democracy is based on a consolidated capacity of elites and society to survive due to the concentration of total intelligence, suppression of aggression in a legal way. At the heart of totalitarian forms of government there lies tyranny, based on fear of a wild animal – mimicry, that forms a specific mentality.

Democracy and totalitarianism are two antagonistic ways of mankind. They are in a dialectical unity and struggle between genetic propensity for savagery and the need to overcome it, as the only

chance to survive in the new geophysical conditions. They determine the nature of the relationship between states and ethnic groups in a global world as well.

Keywords: democracy, totalitarianism, a form of government, mimicry, mentality, globalization, ethnicity.

Автор анализирует предпосылки формирования политических режимов в разных странах. Используя широкую историческую базу, достижения философии, геополитики, социологии и психологии, автор определяет истоки, периоды и фазы формирования политических режимов.

Автор доказывает, что демократия как форма правления не может быть учреждена на неподготовленной почве. Она базируется на определенном генетически наследуемом менталитете, сформировавшемся в процессе длительного, осознанного, исторического периода развития. По мнению автора, определяющим отличием между демократией и тоталитаризмом является дистанция между образом жизни человека и животного, которая зависит от восприятия чувства страха. Автор делает вывод, что демократия основана на консолидированной способности элит и общества выживать за счет концентрации суммарного интеллекта, подавления агрессии правовым способом. В основе тоталитарных форм правления – произвол, основанный на страхе дикого животного – мимикрии, формирующей специфический менталитет.

Демократия и тоталитаризм – два антагонистических пути человечества. Они находятся в диалектическом единстве и борьбы между генетической тягой к дикости и необходимостью ее преодоления как единственной возможности выжить в новых геофизических условиях. Они и в глобальном мире определяют сущность взаимоотношений между государствами и этносами.

Ключевые слова: демократия, тоталитаризм, форма правления, мимикрия, менталитет, глобализация, этнос.